

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Кочубей Т. Д.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
вул. Садова, 2, Умань, Черкаська область, Україна
orcid.org/0000-0002-9104-8442
udpu_tania@ukr.net*

Мельникова О. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
вул. Садова, 2, Умань, Черкаська область, Україна
orcid.org/0000-0002-6051-3372
olga@maistruk.com*

Ключові слова: *превентивна педагогічна робота, освітній простір, діти дошкільного віку, розвиток особистості, заклад дошкільної освіти.*

У статті розглядаються ресурси соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти у контексті здійснення превентивної педагогічної роботи. Мета статті полягає у науково-теоретичному осмисленні потенціалу соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти та шляхів забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в контексті здійснення превентивної педагогічної роботи.

Розкрито змістове наповнення понять «освітнє середовище», «освітнє середовище закладу дошкільної освіти», «освітній простір закладу дошкільної освіти», «соціокультурне освітнє середовище»; розглянуто теоретико-методологічні положення щодо визначення змісту соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти

Визначено основні характеристики соціокультурного освітнього середовища, що зумовлюють реалізацію його потенціалу. Соціокультурний освітній простір закладу дошкільної освіти охарактеризовано як безбар'єрний, доступний, організований, інтегрований, комфортний, безпечний, адаптивний, що становить систему умов для успішного розвитку, засвоєння елементів культури кожною дитиною з урахуванням її вікових особливостей, внутрішніх ресурсів і можливостей здоров'я.

Окреслено шляхи забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в контексті здійснення превентивної педагогічної роботи в умовах соціокультурного освітнього середовища ЗДО: розкрито потенціал соціокультурного освітнього середовища ЗДО; висвітлено забезпечення (просектування) безпечного, здорового, цілісного соціокультурного освітнього середовища ЗДО; акцентовано на впровадженні інноваційних методів роботи в ЗДО, що значно підвищують результативність різних видів діяльності в даному середовищі; наголошено на сприянні міжсуб'єктній взаємодії (дітей, вихователів та батьків).

Доведено, що заклад дошкільної освіти є унікальним соціокультурним простором, у якому відбувається «акт зустрічі» всіх його суб'єктів у безперервному і неоднозначному процесі соціалізації.

Установлено, що необхідність проектування та організації соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти полягає у створенні умов щодо недопустимості здійснення негативних вчинків дитиною, потребує постійної модифікації змісту усіх його компонентів відповідно до конкретних потреб зростаючої особистості, забезпечення дитині стану захищеності, успіху, поваги, визнання та любові тощо.

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE PROCESS OF PREVENTIVE PEDAGOGICAL WORK

Kochubei T. D.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Social Education and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Sadova str., 2, Uman, Cherkasy region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9104-8442
udpu_tania@ukr.net*

Melnykova O. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor,
Assistant Professor at the Department of Psychology and Pedagogics of Child
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Sadova str., 2, Uman, Cherkasy region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6051-3372
olga@maistruk.com*

Key words: *preventive pedagogical work, educational space, preschool children, personality development, preschool educational institution.*

The article considers the resources of the socio-cultural educational environment of the preschool institution in the context of preventive pedagogical work. The purpose of the article is to comprehend scientific and theoretical potential of the socio-cultural educational environment of the preschool institution and ways to ensure the effective development of the child's personality in the context of preventive pedagogical work.

The semantic content of the concepts: "educational environment", "educational environment of preschool education institution", "educational space of preschool education institution", "socio-cultural educational environment" is revealed; theoretical and methodological provisions for determining the content of socio-cultural educational environment of preschool education are considered.

The main characteristics of the socio-cultural educational environment that determine the realization of its potential are determined. Socio-cultural educational space of preschool education is characterized as barrier-free, accessible, organized, integrated, comfortable, safe, adaptive, which is a system of conditions for successful development, assimilation of cultural elements by each child taking into account its age, internal resources and health opportunities.

The ways of ensuring the effective development of the child's personality in the context of preventive pedagogical work in the socio-cultural educational environment of PEI are outlined: the potential of the socio-cultural educational environment of PEI; the provision (design) of a safe, healthy, holistic socio-cultural educational environment of PEI; emphasis is placed

on the introduction of innovative methods of work in PEI, which significantly increase the effectiveness of various activities in this environment; emphasis of the article is placed on promoting inter-subject interaction (children, educators and parents).

It has been proved that the preschool institution is a unique socio-cultural space in which the “act of meeting” of all its subjects in a continuous and ambiguous process of socialization takes place.

It is established that necessity to design and organize the socio-cultural educational environment of preschool education is to create conditions for the inadmissibility of negative actions of the child, requires constant modification of the content of all its components according to specific needs of the growing personality etc.

Постановка проблеми. В умовах модернізації системи освіти в Україні, варіативності освітніх програм, реформування системи дошкільної освіти все більшої актуальності набуває проблема формування соціокультурного освітнього середовища у контексті його різноманітності, неординарності, мінливості всіх його компонентів, що сприяють різнобічному та гармонійному розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Адже середовище закладу дошкільної освіти, у якому безпосередньо знаходиться дитина, є визначальним для її емоційного стану, формування ситуації позитивного спілкування з навколишнім світом, розвитку у вихованців почуття прекрасного, а також має бути психологічно комфортним для дітей.

Отже, важливими завданнями сучасної дошкільної освіти має стати завдання гуманізації процесу виховання і навчання, охорони та зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей, їхнього різнобічного та повноцінного розвитку. У цьому контексті середовище кожної дитини дошкільного віку повинно формуватися відповідно до розвитку потреб та інтересів дітей. У такому середовищі можливе одночасне включення дитини в активну соціально-комунікативну, пізнавально-творчу, навчально-ігрову та інші види діяльності.

За такого підходу сучасна освітня парадигма пропонує розглядати будь-який заклад дошкільної освіти як унікальний соціокультурний простір, у якому відбувається «акт зустрічі» всіх його суб'єктів (дитини, дорослого, вихованців, педагогів, батьків, психологів, тьюторів, наставників, соціальних педагогів та ін.) у безперервному і неоднозначному процесі соціалізації. Проте організувати такий простір у закладі дошкільної освіти буває іноді складно, адже найчастіше педагогам не вистачає професійних знань і навичок.

Тому стан комфорту, безпеки, інтересу, позитивного світосприйняття – це те, без чого неможливе здійснення ефективної превентивної педагогічної роботи в закладі дошкільної освіти. Адже

дитина, у якій спостерігаються негативні прояви поведінки або діяльності, перебуваючи в дискомфортному стані, повноцінно не зможе включитися у певну діяльність, а отже, заклад дошкільної освіти не зможе зреалізувати свої цілі.

Аналіз стану розробленості проблеми дослідження дав змогу визначити основні аспекти її вивчення, зокрема такі, як: теоретичні підходи до поняття «освітнє середовище» (Б. Ельконін, Г. Ковальов, В. Слободчиков та ін.); психологічна характеристика освітнього середовища (І. Баєва, Н. Виноградова, Н. Микляєва, С. Новосолова та ін.); теоретичні основи організації розвиваючого середовища в дошкільній освіті (Л. Виготський, О. Леонтєв, Д. Ельконін, С. Новосолова та ін.); вимоги до створення предметно-розвиваючого середовища (О. Артамонова, Т. Бабунова, А. Гогоберидзе, Л. Новосолова та ін.); теоретичні аспекти забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища (І. Баєва, А. Коджаспиров, С. Новосолова, В. Новицька та ін.); теоретико-практичні засади соціокультурного середовища закладу освіти (Г. Романова, І. Штанько та ін.).

Питаннями моделювання та проектування освітнього середовища, у якому особистість затребувана і вільно функціонує, а його учасники відчують захищеність і задоволення основних потреб, займалися І. Баєва, М. Бітянова, Н. Груздева, К. Крутій, В. Панов, А. Тубельський та ін.

Проблеми впливу освітнього середовища на розвиток дитини дошкільного віку висвітлено у працях Ю. Золотухіної, Н. Кашук, Т. Киричук, О. Кошіль, К. Крутій, Л. Лохвицької, А. Рейнолдса, М. Текстор, Л. Фамілярської та ін.

Наукові дослідження Є. Алексеевої, В. Бойко, С. Братченко, С. Вершловського, У. Глассера, Є. Казакової, М. Котик, Л. Сімонової свідчать про те, що в закладах освіти не лише іноді відсутні психолого-педагогічні можливості для забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища, а й збільшується кількість негативних тенденцій в освітньо-педагогічній взаємодії.

Отже, урахування важливості представленої проблеми на сучасному етапі розвитку вітчизняної дошкільної освіти і недостатньо глибоке її вивчення визначають актуальність даного дослідження.

Метою статті є науково-теоретичне осмислення потенціалу соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти та шляхів забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в контексті здійснення превентивної педагогічної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний педагогічний тезаурус оперує різними близькими за звучанням і частково за змістом дефініціями: «освітній простір», «освітнє середовище», «соціокультурне середовище», «соціокультурне освітнє середовище» та ін. Розглядаючи співвідношення понять «простір» та «середовище», науковці стверджують, що ці поняття є близькими, але не синонімічними. Спробуємо охарактеризувати їх.

Теоретичним підґрунтям для розроблення наукових підходів до створення середовища, у якому розвивається особистість, стали вчення С. Рубінштейна, Л. Виготського, у яких наголошується на тому, що серед детермінант життєдіяльності особистості є середовище, у котрому вибудовується її життя. Людина виокремлює із середовища, за умовами життя, те, що відповідає вимогам, які об'єктивно вона висуває до умов свого життя через своє походження, свої властивості, які склалися у процесі життя [2; 13, с. 52].

Із позиції соціального підходу В. Радула індивідуальний шлях розвитку і виховання людини пов'язується з оволодінням нею життєвим середовищем або із засвоєнням нормативів, структур і принципів організації зовнішнього простору і часу (фізичного, природного і штучного, соціокультурного, міжособистісного і особистісного) [11]. Академік О. Савченко визначає середовище як сукупність природних і соціальних умов і впливів, що оточують людину. На її думку, це життєвий простір, який активно чи пасивно діє на наші свідомість і почуття [15]. Сучасний дослідник Ю. Мануйлов підкреслює зростаюче значення середовища в розвитку особистості, тісну взаємодію з виховною системою. Середовище він визначає як таке, серед чого перебуває суб'єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що опосередковує його розвиток. Середовищний підхід він трактує як ставлення людини до середовища та середовища до людини [5, с. 34].

Для проведеного дослідження становить інтерес не лише понятійний зміст розвиваючого освітнього середовища, а й його компоненти, серед яких В. Ясвін виокремлює *соціальний компонент*, який несе в собі основне навантаження

щодо забезпечення можливостей задоволення і розвитку потреб суб'єктів освітнього процесу у відчутті безпеки, збереженні і поліпшенні самооцінки, визнанні з боку суспільства, самоактуалізації, тобто комплексу соціально орієнтованих потреб. *Просторово-предметний компонент* розвиваючого освітнього середовища розглядається автором із позиції основних принципів організації просторової структури освітнього середовища: гетерогенності і складності середовища; гнучкості і керованості середовища як носія символічного повідомлення. Педагогічне забезпечення розвиваючих можливостей становить *психолого-дидактичний компонент* освітнього середовища, який являє собою оптимальну організацію системи зв'язків між усіма елементами освітнього середовища [17].

Для оптимального середовища важливими є соціальна активність закладу дошкільної освіти у цілому та суб'єктів, що до нього відносяться, узгодженість їх дій в освітньому процесі, усвідомлення своєї приналежності до даного закладу, відчуття безпеки, позитивних емоцій і почуття захищеності.

Отже, під оптимальним освітнім середовищем будемо розуміти вільне і активне середовище, у якому дитині комфортно знаходитися, яке стимулює її пізнавальну і фізичну активність, підтримує її кращі моральні якості, різноманітні творчі здобутки і починання, викликає почуття гордості за приналежність до даного середовища і почуття відповідальності за те, що відбувається в її оточенні.

Із позиції особистісно-орієнтованого підходу вчені наголошують, що гуманізації освітнього середовища сприяють: забезпечення комфортності існування і розвитку дітей і дорослих, персоналізація середовища (фіксація певної частини середовища як власного «Я»), створення «середовища для себе», тобто освітнього середовища кожного індивіда; забезпечення особистісного зростання суб'єктів середовища. Таким чином, підтверджується думка про існування всередині єдиного освітнього середовища безлічі локальних, персоніфікованих освітніх середовищ кожного вихованця [8, с. 36].

Визначальна роль у процесі створення середовища і супроводу розвитку дитини в ньому належить педагогу, завдання якого – створити комфортні умови та разом увійти в чудовий світ дитинства, жити і співпрацювати з дитиною, радіти і дивуватися, пізнавати і творити, дарувати один одному радість спілкування. При цьому дитина є суб'єктом діяльності, яка активно включається у процес гри, пізнання, творчості тощо.

Таким чином, під освітнім середовищем розуміється найближче оточення дитини, у взаємо-

дії з яким вона формує, розвиває і проявляє свої пізнавальні, комунікативні, соціально спрямовані якості особистості.

Ми суголосні з думкою О. Леонтєвої про те, що простір являє собою систему культурних фактів, створених людиною, а також включає такі компоненти, як «предмети навколишнього, так і загальнолюдські способи задоволення людських потреб» [4, с. 41]. А. Мудрик характеризує простір як «...єдність ідеальних і предметно-речових компонентів, що впливають на формування особистості ... який утворюється сукупністю, інтеграцією різних середовищ, відкритість котрих забезпечує, своєю чергою, динаміку і водночас стабільність освітнього простору» [7, с. 15–16].

На думку І. Іванцової, сутністю освітнього простору може бути процес взаємодії суб'єктів освіти та їхніх взаємин, які є багатофункціональними, різноспрямованими, різними за обсягом і тривалістю. Так, основними компонентами освітнього простору, його складовими частинами є особистісні: суб'єкти освітнього процесу (вихованці, педагоги, батьки, освітні та інші соціальні партнери); процесуальні: процеси діяльності конкретної освітньої установи на різних її рівнях функціонування; взаємодія всіх суб'єктів; змістовні: освітні програми, зміст яких відповідає освітньому замовленню держави, соціуму та індивіда; предметні: освітні інститути, культурні і спортивні центри, центри обслуговування системи освіти (ліцензування, атестації освітніх організацій, підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників освіти), освітня індустрія [3, с. 211].

Освітній простір ЗДО в контексті позитивної соціалізації створює і надає унікальні умови для розвитку соціокультурного складника у змісті сучасної дошкільної освіти, творчих ресурсів особистості, забезпечуючи тим самим успішність самовизначення і самореалізації особистості дитини дошкільного віку.

Тому під освітнім простором сучасного ЗДО будемо розуміти сукупність психолого-педагогічних умов для виховання культуротворчої особистості, здатної до творчого перетворення навколишнього середовища, що забезпечує єдність навчання і творчості, становлення і розвитку дитини-дошкільника. Суб'єктами освітнього простору виступають діти, батьки, педагоги та інші учасники освітнього процесу ЗДО.

На нашу думку, доцільно визначити ефективність розвитку освітнього простору щодо суб'єктів освітнього процесу ЗДО за показниками, запропонованими Є. Александровою, а саме: рівнем розуміння педагогами індивідуальних особливостей, освітніх здібностей та інтересів дитини; здатністю педагогів визначити спрямованість індивідуальної освітньої траєкторії дитини

(навчальну, творчу, наукову тощо), спільно проектувати її; здатністю прийняти і зрозуміти самодостатність дитини, її права та обов'язки відповідно до творчих здібностей та індивідуальних особливостей [1, с. 236].

Своєю чергою, М. Осоріна наголошує на тому, що якщо простір, у якому живе дитина, не задовольняє її вікових потреб, вона відчуває дискомфорт, виростає емоційно і фізично незрілою, не здатною до інтимно-особистісних відносин із середовищем тощо. Так, учена виділяє такі види простору: 1) *персональний простір* сучасної дитини дошкільного віку, який одночасно є фізичним (тіло, предметне і природне середовище, оточуючі люди, різні заняття тощо) і психологічним (емоційна забарвленість життя, стиль відносин оточуючих до дитини і між собою тощо); 2) *фізичний простір* дошкільника, який постійно розширюється (рідний дім, ЗДО, навчальні і позанавчальні заклади, мандрівки); 3) *психологічний простір* життя дитини дошкільного віку вирізняється високою значущістю чужого дорослого – вихователя, котрий символізує новий статус малюка, від якого залежить емоційне благополуччя як конкретної дитини, так і оточуючих людей.

Персональний простір, на переконання М. Осоріної, має складну систему координат, яку малюк засвоює з раннього дитинства, передусім на підсвідомому рівні, зокрема такі, як: *просторові координати* (знайомі місця, шляхи, предмети, дерева тощо), що допомагають дитині зорієнтуватися на місці і реалізувати свою фізичну активність, випробувати себе у цьому відношенні; *соціальні координати* (норми, правила, заборони тощо), що допомагають розібратися у життєвих ситуаціях, учасником яких є дитина; *духовно-моральні координати* (ієрархія цінностей оточуючого світу, зразки і прецеденти взаємодії людей, форми їх поведінки тощо), що допомагають дошкільнику зрозуміти відносини між дорослими; *емоційні координати* персонального простору дитини, якими є сім'я і дім [9].

Отже, за своїм змістом освітній простір ЗДО є соціальним, адже люди, які безпосередньо оточують дитину, відіграють в її житті особливу роль.

Соціокультурне середовище як феномен дуже широко представлений у наукових дослідженнях із педагогіки, психології, філософії освіти, сутнісні характеристики якого трактуються з різних наукових підходів. Найбільш загальним є твердження про те, що соціокультурне середовище являє собою систему взаємопов'язаних один з одним чинників, що взаємодоповнюють та взаємозбагачують (просторово-предметних, соціально-психологічних, педагогічних та ін.), що відіграють основну роль у визначенні специфіки його спрямованості.

Соціокультурне освітнє середовище може розглядатися як сукупність спеціально створених впливів та умов, спрямованих на формування та збільшення особистісних характеристик у контексті особливостей освітнього простору конкретного закладу освіти; як система соціально-психологічних та організаційно-педагогічних умов, що становлять основу для прояву як уже сформованих здібностей та індивідуальних особливостей людини, її інтересів, так і для ще не актуалізованих, що підтверджує її особистісний виховний потенціал [12].

Соціокультурне освітнє середовище, координатором функціонування та розвитку якого є ЗДО, має спектр можливостей і ресурсів для здійснення превентивної педагогічної роботи. Проте реалізація цих ресурсів потребує особливої організації даного середовища, його відповідності певним вимогам.

На переконання Л. Савенкової, сприятливе соціокультурне освітнє середовище включає: сукупність прийомів і методів педагогічного супроводу освітнього процесу; комплексні інтегровані форми освоєння нових знань; атмосферу і устрій закладу освіти; зацікавленість педагогів в індивідуальних успіхах кожного вихованця; доброзичливість і відкритість педагогів; колегіальність у побудові завдань і цілей; співтворчість педагога і вихованця [14, с. 4].

Комфортне соціокультурне середовище забезпечує його суб'єктам можливість виконання діяльності в найбільш оптимальному, сприятливому для кожного темпу, що відповідає індивідуально-психологічним та фізіологічним особливостям і можливостям кожної дитини. І ця діяльність має бути успішною, адже неуспішність може призвести до низки негативних проявів у поведінці і, відповідно, у діяльності.

Одним із важливих напрямів ЗДО є здійснення соціального виховання через створення умов для розвитку дитини та її духовно-ціннісної орієнтації у процесі взаємодії групових та індивідуальних суб'єктів у трьох тісно взаємопов'язаних і водночас відносно автономних аспектах: освіти, організації соціального досвіду та індивідуальної допомоги дитині [6]. Адже успішне вирішення завдань соціального виховання можливе за умови, якщо освітній простір формує систему цінностей і потреб, задовольняє соціокультурні потреби всіх суб'єктів освіти, сприяє відтворенню «реального культурного простору», відносин співробітництва, співтворчості тощо.

Отже, у соціокультурному освітньому середовищі ЗДО реалізуються такі функції: засвоєння норм та ідеалів; можливості задоволення соціальних потреб (у любові, повазі, визнанні); задоволення потреб у різних видах діяльності, побудові індивідуальної картини світу, безпеці, самоак-

туалізації особистості. Тобто ЗДО виступає системоутворюючим чинником у створенні простору дитинства, у межах якого формується нова система взаємодій, котра дає змогу розробити, апробувати інноваційні освітні проекти, новий зміст виховання, гуманістичні технології виховання в інтересах дітей.

Соціокультурне освітнє середовище ЗДО є надзвичайно важливим у формуванні соціально компетентної особистості дитини дошкільного віку, адже нині все частіше можемо спостерігати жорстокі взаємовідносини дітей, агресивність дитячої спільноти та інші негативні явища в дитячому середовищі. Факти порушення поведінки дітьми, а також не завжди правильне розуміння і трактування ними визнаних суспільних норм моралі й етики свідчать про необхідність нових підходів до проблеми подолання негативних явищ їхньої поведінки. Тому починаючи з дошкільного дитинства необхідним є своєчасне проведення превентивної педагогічної роботи у запобіганні негативним проявам поведінки у дітей дошкільного віку, під якою розуміємо комплекс заходів, спрямованих на нейтралізацію впливу негативних чинників соціального середовища на особистість дитини з метою попередження відхилень у її поведінці. Досягти цього можна лише спільними зусиллями сім'ї, закладу дошкільної освіти і самих дітей.

Доцільність проведення превентивної педагогічної роботи, яка ускладнюється на кожному наступному віковому періоді розвитку дитини, дасть змогу не втратити можливості превентивної дії на попередньому. За визначенням В. Приходько, превентивна діяльність є детермінованим об'єктивними і суб'єктивними чинниками самостійним, спеціалізованим видом загального педагогічного процесу, що має свої мету, принципи, зміст, форми і методи, є пріоритетним у системі психолого-педагогічних, медичних, правових, соціально-захисних проблем у дослідженнях різних країн світу [10, с. 117].

Так, А. Сманцер трактує превентивну діяльність як активність вихователя під час взаємодії з вихованцями, яка спрямована на виховання творчої особистості, здатної до активних дій щодо попередження відхилень норм і правил поведінки, виховання вольових зусиль, збереження стійкості до різних проявів асоціальної поведінки в суспільстві. Метою превентивної діяльності є надання допомоги особистості у виробленні захисних механізмів, що дають змогу не піддаватися впливу асоціальних проявів у дитячому, сімейному середовищі, а також формування гуманної та соціально відповідальної особистості, яка усвідомлює необхідність запобігання можливим відхиленням, які могли б привести її до порушення усталених моральних і правових

норм у мікро- і макросередовищі. У цьому контексті учений визначає превентивну діяльність як вид виховної діяльності, що сприяє оволодінню дітьми системою знань, умінь і навичок, які дають змогу усвідомлено ставитися до різних негативних явищ у суспільстві; формуванню у них ціннісних орієнтацій, що не допускають асоціальних дій; стимулюванню внутрішнього самоконтролю, щоденного прагнення до утвердження моральної життєвої позиції. Участь дитини у превентивній діяльності наочно демонструє дитині, як вона повинна реалізувати себе, який життєвий шлях вибрати, як спілкуватися з оточуючими людьми [16, с. 74]. Отже, саме старший дошкільний вік є сенситивним віковим періодом для здійснення превентивної педагогічної роботи з дітьми.

На підставі вищевикладеного нами визначено шляхи забезпечення ефективного розвитку особистості дитини в контексті здійснення превентивної педагогічної роботи в умовах соціокультурного освітнього середовища ЗДО: розкриття потенціалу соціокультурного освітнього середовища ЗДО; забезпечення (проєктування) безпечного, здорового, цілісного соціокультурного освітнього середовища ЗДО; упровадження інноваційних методів роботи в ЗДО, що значно підвищує результативність різних видів діяльності у даному середовищі; сприяння міжсуб'єктній взаємодії (дітей, вихователів та батьків).

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Отже, соціокультурний освітній простір закладу дошкільної освіти можна

охарактеризувати як безбар'єрний, доступний, організований, інтегрований, комфортний, безпечний, адаптивний, що становить систему умов для успішного розвитку, засвоєння елементів культури кожною дитиною з урахуванням їхніх вікових особливостей, внутрішніх ресурсів і можливостей здоров'я.

Усвідомлена включеність у середовище всіх суб'єктів, розуміння ними своєї ролі у виконанні функцій та вирішенні загальних завдань, відчуття своєї значущості для отримання загального результату, виразність емоційного компонента у соціокультурному середовищі, позиціонування середовища як значущого чинника впливу на моральні установки особистості, вибір ціннісних орієнтацій, вектори її поведінки та розвитку – усе це відіграє важливу роль у виконанні соціальних функцій середовища щодо запобігання негативним явищам у дитячому співтоваристві.

Тобто необхідність проєктування та організації соціокультурного освітнього середовища закладу дошкільної освіти полягає у створенні умов щодо недопустимості вчинення негативних вчинків дитиною, а постійна модифікація змісту всіх його компонентів відповідно до конкретних потреб зростаючої особистості забезпечить дитині стан захищеності, успіху, поваги, визнання та любові тощо.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у висвітленні проблеми створення виховного простору для організації превентивної педагогічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова Е. Образовательное пространство: на перекрестке субкультур. *Народное образование*. 2009. № 8. С. 234–238.
2. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. Т. 4: Детская психология. Москва : Педагогика, 1984. 432 с.
3. Иванцова И. Е., Черняева Т. Н. Открытое образовательное пространство учреждения дополнительного образования в контексте гуманизации и позитивной социализации учащихся. *Гуманизация образовательного пространства* : материалы Международной научной конференции. Москва : Перо, 2016. С. 208–220.
4. Леонтьева О. Как сделать современное образование продуктивным. *Школьные технологи*. 1999. № 4. С. 91–97.
5. Мануйлов Ю. Средовой подход в воспитании. *Педагогика*. 2000. № 7. С. 36–42.
6. Мудрик А. В. Социализация человека : учебное пособие; 2-е изд. Москва : Академия, 2004. 272 с.
7. Мудрик А. В. Социальная педагогика. Москва : Академия, 2002. 200 с.
8. Нечаев М. П. Теоретические основания развития воспитывающего потенциала образовательной среды школы : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Москва, 2012. 503 с.
9. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 288 с.
10. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 277 с.
11. Радул В. Соціальна активність у структурі соціальної зрілості (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2011. 256 с.
12. Романова Г. А. Развитие социокультурной компетентности студентов в условиях инклюзивного образования как социально-педагогическая проблема. *Проблемы современного педагогического образования. Серия «Педагогика и психология»*. 2017. Вып. 55. С. 175–181.

13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер Ком, 1999. 705 с.
14. Савенкова Л. Г. Гуманитаризация современного образования в условиях социокультурного пространства региона. *Педагогика искусства*. 2013. № 4. С. 4.
15. Савченко О. Я., Богданова А. М. Виховний потенціал початкової школи : посібник. Київ, 2009. 226 с.
16. Сманцер А. П., Рангелова Е. М. Превентивная педагогика : методология, теория, методика. Минск : БГУ, 2008. 263 с.
17. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

REFERENCES

1. Aleksandrova, E. (2009) *Obrazovatelnoe prostranstvo: na perekrestke subkultur* [Educational space: at the crossroads of subcultures]. *Public education*. Vol. 8. P. 234–238.
2. Vyhotskiy, L. S. (1984) *Sobranie sochineniy: v 6 t. T. 4: Detskaia psikhologiya* [Collected works: in 6 volumes. Vol. 4: Child psychology]. M. : Pedagogika. 432 p.
3. Yvantsova, Y. E., Cherniaeva, T. N. (2016) *Otkrytoe obrazovatelnoe prostranstvo uchrezhdeniya dopolnytelnoho obrazovaniya v kontekste humanizatsyy u pozytyvnoi sotsyalizatsyy uchashchykh* [Open educational space of additional education institution in the context of humanization and positive socialization of students]. *Humanization of educational space: materials of the International scientific conference*. Moskva : "Pero". P. 208–220.
4. Leonteva, O. (1999) *Kak sdelat sovremennoe obrazovaniye produktyvnyy* [How to make modern education productive]. *School technology*. Vol. 4. P. 91–97.
5. Manuilov, Yu. (2000) *Sredovoi podkhod v vospytaniy* [Environmental approach in education]. *Pedagogy*. Vol. 7. P. 36–42.
6. Mudryk, A. V. (2004) *Sotsyalizatsiya cheloveka* [Human socialization] : ucheb. posobie dlia stud. vyssh. ucheb. zavedeni. 2-e yzd. Moskva : Akademiya. 272 p.
7. Mudryk, A. V. (2002) *Sotsialnaia pedagogika* [Social pedagogy]. Moskva : Akademiya. 200 p.
8. Nechaev, M. P. (2012) *Teoreticheskiye osnovaniya razvitiya vospytivaiushcheho potentsyala obrazovatelnoi sredy shkoly* [Theoretical foundations for the development of the educational potential of the educational environment of the school] : diss. ... d-ra. ped. nauk: 13.00.01. Moskva. 503 p.
9. Osoryna, M. V. (2000) *Sekretnyi myr detei v prostranstve myra vzroslykh* [The secret world of children in the space of the world of adults]. Sankt-Peterburh : "Pyter". 288 p.
10. Prykhodko, V. M. (2004) *Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do preventyvnoho vykhovanniia ditei iz neblahopoluchnykh simei* [Preparing future teachers for preventive education of children from dysfunctional families] : dys. kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv. 277 p.
11. Radul, V. (2011) *Sotsialna aktyvnist u strukturi sotsialnoi zrilosti (teoretyko-metodolohichni aspekt)* [Social activity in the structure of social maturity (theoretical and methodological aspect)] : monohrafiia. Kirovohrad : Imeks-LTD. 256 p.
12. Romanova, H. A. (2017) *Razvitye sotsyokulturnoi kompetentnosti studentov v usloviakh ynkliuzivnoho obrazovaniya kak sotsialno-pedahohicheskai problema* [Development of sociocultural competence of students in the context of inclusive education as a socio-pedagogical problem]. *Problemy sovremennoho pedahohicheskoho obrazovaniya*. Ser.: Pedagogika y psikhologiya : sb. nauchnykh trudov. Yalta : RYO HPA, 2017. Vol. 55. P. 175–181.
13. Rubynshtein, S. L. (1999) *Osnovy obshchei psikhologiy* [Basics of general psychology]. Sankt-Peterburh : Pyter Kom. 705 p.
14. Savenkova, L. H. (2013) *Humanitaryzatsiya sovremennoho obrazovaniya v usloviakh sotsyokulturnoho prostranstva rehyona* [Humanitarianization of modern education in the conditions of the socio-cultural space of the region]. *Pedagogika yskusstva*. Vol. 4. P. 4.
15. Savchenko, O. Ya., Bohdanova, A. M. (2009) *Vykhovnyi potentsial pochatkovo shkoly* [The High Potential of the Pochatkovo School] : posibnyk dlia uchyteliv i metodystiv pochatkovoho navchanniia. Kyiv. 226 p.
16. Smantser, A. P., Rangelova, E. M. (2008) *Preventyvnaia pedagogika : metodologiya, teoriya, metodyka* [Preventive Pedagogy: Methodology, Theory]. Mynsk : BHU. 263 p.
17. Yasvyn, V. A. (2001) *Obrazovatelnaia sreda : ot modelirovaniya k proektyrovaniyu* [Educational environment: from modeling to design]. Moskva : Smysl. 365 p.